MiMERS KÄLLA
Organ för Sveriges Asatrosamfund *Årgång 12*
Nr. 17

Vår Fru är *vår* fru

■ Den katolska kulten av jungfru Maria i all ära. Men i dagens samhälle behöver vi en riktigt gudinna för att bli hela.

Vår Fru är Freja.

Sidan 4

Flinka fingrar i Väskijärve

■ Samfundets höstmötehölls som vanligt i Väskijärve och temat denna gång var Heligt hantverk. Elva medlemmar slöt upp med knivarna i högsta hugg.

Sidan 7

Godthiod summerar året

■ Blot, utflykter och fester. Flera stycken och dessutom lyckade – det är lokalsamfundets Godthiods facit när de summerar sitt första år av samvaro.

Sidan 3

Blot vid vintersolståndet 2005. Foto:CARL JOHAN REHBINDER

Mörkret viker

■ Nu närmar sig julen och vi ser alla fram emot att återigen ägna oss åt de urgamla traditioner och seder som förknippas med julen. Mimers källa vill med sitt julnummer ge läsarna kunskap och inspiration till att fördjupa julfirandet som en del av sin egen hedniska sed. Vi går på djupet med vad julen egentligen är för högtid och tar läsarna med på midvinterblot i både väst och norr.

Sidorna 8 – 22

Ord *förande*

MÖRKER, KYLA, VINTER. Tiden då livet vänder åter till sin rot. Efter att under sommaren manifesterat sina krafter i blomstrande färgprakt och grönskande lövverk så har livet nu dragit sig ned till sin osynliga källa igen. Och vi människor gör likadant. Vi vänder åter till vår rot, vi kurar framför brasor och stearinljus. För mig har julen kopplingar till såväl kyla som värme. Skade sveper in landet i sin vackra men obarmhärtiga vinterskrud. Kölden därute gör det än viktigare att vi skapar en varm stämning och gemenskap i hemmet, en trygghet innanför det bistra. Julstämningen. Samtidigt så kallar denna mörkrets årstid oss att se in i det fördolda, in i hågens mörka mysterium, en tid för insikter och självkännedom, en tid för grunnande.

FORN SED HANDLAR MYCKET OM att ställa sig i samklang med cyklerna, med årets rytmer, med tidens rörelser. Det kan handla om allt från det mest fysiska, som att i större utsträckning äta mat som hör samman med årstiden, till att ge akt på varje årstids andliga kvalitéer. Detta julnummer av Mimers källa kan förhoppningsvis ge en del inspiration om hur vi kan fördjupa vårt julfirande som en del av vår hedniska sed.

HENRIK HALLGREN
Ordförande

Lokala kontaktpersoner

Hör av dig till SAs lokala kontakpersoner:
Luleå Lena Sundqvist wildaa@hotmail.com
Sörmland Per Lundberg per.lundberg@glocalnet.net
Göteborg Thorgal Kristensson thorgal_kristensson@hotmail.com
Borås Henrik Hallgren ekosof@hotmail.com
Kalmar Nils Sjöholm jutlansdicamom@hotmail.com
Malmö Lennart Berger Lennart.Berger@malmo.se

Lista för medlemmar

Du känner väl till den intern e-post-lista för alla medlemmar i samfundet? Här kan du delta i samfundets interna debatt och ladda ner nyttighet som styrelseprotokoll och annat. Anmäl dig på: **http://groups.yahoo.com/group/SAs_aktiv/** eller sänd ett mejl till listadministratören Suzan (idunwiora@yahoo.se).

Sveriges Asatrosamfund | Styrelse: Ordförande: Henrik Hallgren (ekosof@hotmail.com), Kassör: Lars-Erik Löfgren (l-e.lofgren@comhem.se), Sekreterare: Nina Wedborn , vice ordförande Per Lundberg (per.lundberg@glocalnet.net) | **Redaktion Mimers källa**: Yens Wahlgren (mimerskalla@hotmail.com). Ansvarig utgivare: Henrik Hallgren.

Full fart i Godthiod

Iris och Julius hos Godthiod.

■ När vi föregående år startade region-avdelningen Godthiod, hade vi inga specifika tankar om hur det hela skulle bli. Vi kände ett behov, och hade förhoppningar. När vi nu vid detta års slut blickar tillbaka, kan vi med glädje konstatera, att det hela har utvecklats över förväntan.

Vi har ordnat intressanta utflykter och har hållit flera blot. Höstblotet och alvablotet blev särskilt lyckade. Det blev stor fest efter själva ceremonin, vilket bådar gott för framtiden.

På höstblotet hade vi storfrämmande, Iris och Julius från Island, vilket gladde oss särskilt mycket. Julius är känd konstnär och har under en period varit lagsagumaðr i det isländska Asatruarfelagið. Iris studerar i Göteborg och vi hoppas alla att dom skall stanna, då har vi har mycket att lära från dem.

Närmast finns tankar på midvinterblot i Godthiods regi. Vintersolståndet den 22:e dec. har i år råkat hamna på en lördag, så för dem som inte redan denna dag reser till släkt och vänner, finns ett gyllene tillfälle att kunna dricka jul den rätta dagen tillsammans med trosfränder. Inget är spikat är ännu, men det ser ut att bli av. Och kommande år blir det säkert flera intressanta utflykter, förutom blot. Kanske också en studiecirkel.

LARS-ERIK LÖFGREN

Nu kan du köpa SAs pin

■ Nu kan du köpa en fantastiskt fin liten pin att sätta på jackan, eller kavajslaget, eller varhelst du vill ha den. Den är rund, 19 mm i diameter, och motivet är Kalle Dahlbergs vackra drakslinga i guld på röd emalj.

Pinsen är tillverkade av Sporrong, vilket borgar för kvalitet.

Priset för märket är 40:- styck, och förtjänsten går oavkortad till Sveriges Asatrosamfund.

Beställning av märket görs enklast igenom SAs Payson-konto. Mejla mig så får du reda på precis hur du ska göra (sas@ofverberg.se).

KENTH ÖFVERBERG

Hednisk studie-cirkel i Stockholm

■ Till våren planeras en studiecirkel om asatro/fornsed i stockholm. Utgångspunkten är att fördjupa våra kunskaper om den forna sedens tro och rit, och hur vi kan leva med seden idag. Onsdagkvällar 18.30-20.45, varannan vecka med start 6:e februari. Plats anges senare. Anmälan senast 15 januari via mail till Henrik Hallgren, ekosof@hotmail.com

Boka in Skåne och 26-27 april för ting

■ Sveriges asatrosamfunds årsting kommer i år att hållas i Skåne, men ännu är det inte bestämt exakt var i den sydliga landskapet. Dock är det bestämt att tinget ska hållas helgen 26-27 april så boka in denna helg!

Grundkurs för hedningar i maj

■ Hur gör man när man blotar? Hur kan myterna ge oss andlig vägledning? Hur kan jag leva med seden i min vardag?

Samfundet kommer anordna en träff för dig som är ny inom seden och som vill få stöd och inspiration att fördjupa din andliga väg. Vi kommer ge en bred introduktion till sed, blot, viktiga högtider och så vidare. Kursen kommer att hållas i maj, men plats och datum är vid pressläggningen inte bestämt. Mer info kommer på hemsidan.

Goderingen på G.

■ Goderingens första möte hölls första helgen i december. Tolv godar/gydjor (och andra) från när och fjärran, både från SAs och andra organisationer deltog. Mötet beskrevs som en stor framgång. Nästa möte hålls framåt våren.

Behovet av en Gudinna

På debattforumet Sidan 4 i Expressen den 3 nov 2007 skriver Birgitta Löwendahl, ordförande för Jungfru Maria-föreningen Maria Regina Caeli, att vi sedan reformationen här i Norden saknar Jungfru Maria, i egenskap av ett kvinnligt gudomligt väsen. Som kristen och i behov av en kvinnlig gudomlighet, vänder man sig naturligt till Jesu moder, jungfru Maria, en möjlighet som i praktiken saknas i den lutheranska läran.

Iakttagelsen är riktig, i det att det i patriarkaliska kulturer utrustade med en exklusivt manlig gudsbild, alltid saknas en jämställd kvinnlig gudom, något som historiskt sett är det normala – gudaparen har funnits i alla tider, som självklara manifestationer av alla sidor av den mänskliga verkligheten, över hela världen. I patriarkala, monoteistiska kulturer går denna balans och mångfald helt förlorad, och ersätts med tvång, dogmatism, könsförtryck och enfald.

Vår Fru – ingen jungfru precis.
Foto: CARL JOHAN REHBINDER

DET STÖRSTA problemet med denna stympade, halva gudsbild är att så länge människor automatiskt betraktar Gud som en man, och talar om Gud som en ”han”, som ”Fadern”, förvandlas kvinnor med all nödvändighet alltid till andrahandsvarelser. Och detta fungerar alldeles oavsett om man tror på Gud eller ej – det handlar om psykologisk prägling, med mannen som den självklart överlägsne.

Jungfru Maria är i detta sammanhang otillräcklig som balans, eftersom hon inte är en Gudinna fullt ut – bara ett helgon, Jesu moder. Alltså alltjämt underordnad Gud Fader. Fortfarande är kvinnorna underordnade männen, om än med en representant i helgonskaran.

Intressant nog är det mesta av vad framhålles i Expressen-artikeln som direkt förknippat med Jungfru Maria (hjälp vid förlossning, familjeangelägenheter, mod och kvinnlig kraft, m.m.) klassiska ämnen som självklart förknippas med Gudinnan Freja, alternativt Frigga. Birgitta Löwendahl påtalar även Maria-källorna, men underlåter att nämna att de heliga källorna användes som blotplatser i förkristen tid, och enda anledningen att de döptes om till Maria-källor var förstås att de redan var starkt etablerade i den folkliga andligheten, på samma sätt som man byggde kyrkor på gamla offerlundar.

BEGREPPET VÅR FRU är här i Norden självklart kopplat till Gudinnan Freja. Själva ordet Fru går rent språkligt att direkt härleda till Freja – gårdens fru var härskarinna, liksom Freja är härskarinna över alltet, minst lika kraftfull som någonsin Tor, Oden eller Frej.

Journalisten och författarinnan Johanne Hildebrandt har i sin gudinnetrilogi, en modern tillämpning av de nordiska myterna, givit upphov till begreppet ”Freja-feminism”, något som är högst modernt och tillämpbart för kvinnor i vår tid. Det är i sammanhanget dock mycket svårt att tänka sig en ”jungfru Maria-feminism”…

FREJA OCH MARIA har förvisso vissa aspekter gemensamt. Bägge kan betraktas som mytologiska figurer, och samtidigt som verkliga väsen som vi kan ha starka personliga relationer till. Båda uppfyller ett självklart behov hos människor att ha en kvinnlig gudomlighet att relatera till. Freja har dock funnits mycket längre, och är betydligt kraftfullare i det att hon har full Gudinnestatus – något som Maria saknar. Freja är därtill en långt mer sammansatt personlighet – en krigargudinna som både ger och tar liv, som får välja först av de kämpar som dött i strid – Odin får nöja sig med de som Freja har ratat – och samtidigt en förförisk kärleksgudinna,

en fruktbarhetsikon. Därtill också den kraftfullaste av trollkvinnor, som lär ut den mäktiga sejden till Odin.

Den tråkigaste aspekten av jungfru Maria-dyrkan är dock att den i allt väsentligt är en ren skrivbordsprodukt från 600-talet, ett nödvändigt tillskott till kyrkans aggressiva värvning av proselyter, med bibeln i ena handen och svärd i den andra. Folk ville helt enkelt inte bli kristna. De hade ju en Gudinna, och det hade inte kyrkan. Alltså uppfann man jungfru Maria, som ett svar på ett verkligt behov, en kyrklig produktanpassning. Denna dyrkan av Jungfru Maria – om än som ett uttryck för en sann känsla av kärlek, respekt, vördnad och dyrkan av det kvinnligt gudomliga – är alltså en blek efterapning av något betydligt kraftfullare; dyrkan av en fullödig kvinnlig gudom, som i alla avseenden är jämställd med vilken manlig gudom som helst, ibland t.o.m. överlägsen.

EN GÅNG I TIDEN betraktades den förkristna religionen som den ”forna seden”, och kristendomen som den nya. Idag är rollerna omvända, och nordisk hedendom i modern tappning ter sig ur alla tänkbara perspektiv som betydligt mer modern, mer anpassad för vår tid.

Vi som är aktiva, moderna hedningar, försöker inte leka vikingar, eller återskapa något som det såg ut för tusen, eller tvåtusen år sedan. Vi lever på 2000-talet, med en nutida sed, en högst aktuell tillämpning av kärnan i den forna seden. Och i den seden är kvinnan lika självklar som mannen, lika viktig och lika gudomlig. Om inte mer.

CARL JOHAN REHBINDER

Nionde vårblotet den23 mars 2008

■ Vårblot vid uppsala högar har börjat att planeras. Söndagen den 23 mars, påskdagen, är det datum som det kommer att hända för nionde året i rad. Talet nio återkommer som ett heligt antal i Seden, i myterna och därför är det extra spännande. Det var Carl Johan Rehbinder som drog igång det första vårblotet 2000 i och med att kyrka och stat separerades.

Hur kommer det sig att vårblotet i Uppsala startades?

– Det började med en diskussion på SAs diskussions sida runt 1999/00. Det var någon som ondgjorde sig over påvestenen vid Uppsala högar. Personen ville spränga den eller något liknande. Jag sa att vi gör den till våran istället genom att vi blotar på den, varför inte redan i vår?

Altaret vid vårblotet 2006 vid Uppsala högar, med Tor, Frej, Freja, Frigga och Oden.
Foto: CARL JOHAN REHBINDER

Något senare i mars 2000, vid Samfundets årsting valdes Calle till ordförande.

– Nu skall vi göra något, berättar Calle, vi drar igång ett blot vid Uppsala högar, bara 2 veckor efter årstinget. Vi fick ihop det med myndigheter och annat praktiskt och det kom ca 100 pers och mycket stor medial uppmärksamhet och framgång. Men även framgång för att samfundet manifesterade både utåt och inåt att det fanns och vad seden står för.

– Samfundet gick under många år kräftgång, men detta till trots så har det hållits Vårblot varje påsk. Hedningar kommer samman och blotar på våren. Jag känner mig stolt att detta lever vidare trots att jag själv inte lägger ned kraft på detta längre. Det är andra som tagit vid. Jag lyckades pricka rätt på något som fanns i faggorna, i luften, finns det inte där redan så händer inget. Jag tycker det är otroligt kul att vi nu skall köra nionde året, att det är en seger för samfundets förmåga till kontinuitet, trots motgångar och stridigheter, något som lyckas växa och frodas. Det är härligt att vi firar det nionde som trossamfund, vilket visar på stadga och stabillitet.

Varför är det nionde blotet viktigt?

Historisk så finns det nedtecknat att man höll rikstäckande blot vart nionde år. Sedan är talet i sig självt kraftfullt, det är 3x3, de nio världarna och det känns bra att kunna knyta an med blotet till våra förfäder och förmödrars Sed.

Än så länge är inte tid fastslagen eller vad vi skall göra mera, såsom gemensamt gille, men håll ett öga på www.asatrosamfundet.se för mer information om vad som kommer att hända den 23 mars vid Uppsala högar.

PER LUNDBERG

Ylva, Eva, Jonathan och Erik i hantverkartagen.

Ur trät träder plötsligt Mjölner fram.

Heligt hantverk på

Sveriges asatrosamfund har hållit sitt årliga höstmöte och denna liksom tidigare gånger hölls det på den estniska scoutgården Väskijärve utanför Gnesta.

En med tiden ganska sliten och ålderstigen gård som ligger vackert vid en skogsomgärdad sjö i splendid isolation från stadsbruset. En mjuk befriande tystnad mötte oss efter en bilfärd på slingriga vägar till slutmålet. När alla väl installerat sig och återseendets kärvänliga kramar gått laget runt kunde vi räkna ihop oss till elva medlemmar, ett litet barn och en som inte är medlem i Samfundet. Fyra hade kommit långväga från men landade snabbt när den värmande och energirika rotfruktssoppan bars fram.

EN AV DELTAGARNA tog på sig uppdraget att tända en brasa i samlingsrummet och där samlades vi sedan framför elden för ett Skapande samtal kring temat för årets möte nämligen Heligt hantverk. Per Lundberg ledde samtalet genom att ställa några frågor till cirkeln. En malkavle (talpinne) gick laget runt och den som höll kaveln i sin hand skulle dela sina personliga reflexioner kring frågan med de övriga i cirkeln. Redan vid Pers första fråga hur du tolkar begreppet heligt var det många pannor som lades i djupa veck. Det var intressant att höra hur olika syn vi hade på heligheten.

Veskijärve har en vedeldad bastu och vi var ett litet gäng som kände en obetvinglig lust att ta ett nattligt stenbad innan sängdags. Ordentligt upphettade var det sedan en njutning att ta de få stegen ner i sjön och låta oss omslutas av det iskalla vattnet.

En betydligt kylslagnare omfamning blev det säkert för Nisse som i stället valde att ta sig ett morgondopp nästa dag medan vi andra som häpna åskådare kollektivt tryckte näsorna mot fönsterrutorna i beundran över denna vikingamässiga bragd.

Efter frukosten röjdes bordet och alla hämtade medhavda slöjdverktyg, träbitar, rötter och annat råmaterial som nu skulle omvandlas till heliga gudastöttor, symboler eller ceremoniella verktyg. Och under några timmars intensivt arbete tog torshammare, runor, skaft till skallror mm form ur mer eller mindre täljvana händer. Och plåster och gasbinda som en deltagare påpassligt tagit med blev liggande obrukade som tur var.

NÄR SKYMNINGEN KOM och sprickan mellan världarna öppnat sig var det dags för alvablot. Mångubben skrattade med hela ansiktet och lyste matt upp stigen till blotplatsen som

Christoffer med kniv och träbit. En bra början.

Per och Robin utför sitt heliga värv.

Foto: SYLIVA HILD

höstmöte 2007

ligger högt med utsikt över vattenspegeln. När vi kom dit upp var platsen redan förberedd för att möta förmödrarna och förfäderna. Brinnande facklor hade placerats i en ring kring altaret som för kvällen var ett stycke rött tyg som smyckats med blommor, löv och kvistar.

SYLVIA LEDDE BLOTET och efter att hon hälsat in förföräldrarna från alla riktningar och från ovan och nedan bad hon platsens rådare om lov att få bruka platsen. Per och Sylvia trummade tillsammans för att försätta oss i den rätta stämningen och börja fokusera på ceremonin. Sylvia ställde sig så vid altaret medan de övriga deltagarna tog varandra i händerna och sakta gick runt i en cirkel och stampade lätt i marken. En efter en fick de sedan gå fram till Sylvia och tända ett ljus på hennes fackla, ställa ljuset på altaret och öppna sin kanal till förföräldrar, döda familjemedlemmar och vänner. Var och en fick utrymme att umgås med de döda en stund, uttrycka sin tacksamhet och inte minst lyssna inåt på deras budskap till oss som lever jordelivet.

SOM BRUKLIGT ÄR VID BLOT drack vi också Lagom. Ett horn med inristade runor och fyllt med mjöd gick laget runt och den som fick hornet lyfte det till gudarnas ära och talade från hjärtat till förföräldrarna. Sista skvätten, som blev ganska stor, offrades till småfolket och platsens rådare. Blotet avslutades så med att lösa upp cirkeln genom att tacka alla förföräldrar och andemakter som närvarat i de fyra riktningarna samt ovan och nedan.

NÄR VI KOMMIT SÅ LÅNGT i programmet var alla hungriga och vi skyndade oss tillbaka till köket för att ordna för gille. Alla hade tagit med sig mat som ställdes fram till en aptitretande buffé och snart var det bara att hugga in på kyckling, köttbullar, saffranspannkaka, fläskpannkaka och inte minst kalvdans på råmjölk som en medlem tagit med från grannens ko. Stämningen var hög, mjöd och vin flöt från glas till strupe och orden flög raskt över bordet.

Lite trötta var vi på morgonen men frukosten gav oss ny energi inför den obligatoriska städningen. På nyvaskade golv gick vi sedan upp till sovsalen där Per och Sylvia bjöd in de förväntansfulla deltagarna på en trumresa för att söka efter den personliga fylgjan.

SÅ VAR DET DAGS FÖR AVSLUTNING av mötet och uppfyllda av den kraft som en sådan här samvaro ger kramade vi varandra till avsked, dörren till Veskijärve låstes och på slingriga vägar körde vi tillbaka till hem och vardagsliv.

SYLVIA HILD

Text: YLVA ULLSDOTTER

Foto: CARL-JOHAN REHBINDER

Ljus eller mörker?

Vinter. Vad är vinter egentligen? Det råder till och med ovisshet om ordets egentliga betydelse, även om det anses härstamma från det fornnordiska ordet vetr – väta. Vinter, den våta årstiden. Det stämmer ju för det mesta.

Vinter för mig är mörker, kyla, vila. Naturen vilar under ett täcke av snö (förhoppningsvis!) och samlar krafter för vårens växtspurt. En tid för människor att vila efter höstens skördearbete och samla krafter för våren. En tid att se inåt och föra en dialog med sig själv. En tid att planera för framtiden.

Vinter är ju dock inte bara mörker. Det lilla vi får av solsken under vintern är som härliga andningshål och kylan känns på något vis inte lika skarp när solen tittar fram och speglar sig i snöns vita täcke. Vi människor bidrar också till att lysa upp vintermörkret med ljus av alla de slag. Snölyktor, julstjärnor, ljusstakar, julgranar och massor av levande ljus.

För trots mörkret är vintern en ljusets högtid. Vid vintersolståndet, årets mörkaste dag, vänder solen tillbaka och det blir ljusare för var dag. Förvisso något att fira!

Så många symboler förknippas med vintern och julen, men i grund och botten är den viktigaste symbolen nog ljuset.

Ljuset, elden, som står för liv, värme, trygghet. När vi tänder ljus hemma säger vi att det känns hemtrevligt. Ljuset ger en känsla av trygghet åt hemmet, samtidigt som det helgar hemmet genom sin närvaro och gör att det känns levande.

Ljusens sken speglas i den vita snön och lyser upp vinterns mörker. Trots mörker och kyla blir i alla fall jag glad när vintern kommer. Eller snarare, när snön kommer. Den vita snön lyser upp i mörkret och gör att det inte känns lika mörkt. Och jag vet ju att under snön vilar fröna till vårens färgprakt, och väntar tålmodigt på värmen.

Jag täckte av mitt fönster
och se där utanför
föll snö från ljusgrå himmel
och täckte höstens gräs

Inom mig var glädje
nu är den faktiskt här
den har kommit med kyla och mörker
och levande ljus i vart hem

Jag väckte min son med ett skratt
sa: "Se vad som hänt i natt!
Kung Bore med följe har kommit,
att smycka vår gröna natur
med vita kristaller av is
och gnistrande blåvit snö.

"Den lille gnugga' sina ögon blå,
och tittade ut genom fönstret.
"Mamma, vintern har kommit!
Nu vill jag bygga gubbar
och lyktor och bollar av snö!"

En hednisk julhälsning

Nu närmar sig julen och vi ser alla fram emot att återigen ägna oss åt de urgamla traditioner och seder som förknippas med julen.

VI TÄNDER LJUS för att besegra mörkret under denna mörkrets årstid och för att locka solen tillbaka. Vi kanske inte längre beströr stugans golv med halm för att öka det kommande årets skörd men vi använder fortfarande halmprydnader av olika slag. Och vi sätter gärna ut en havrekärve till småfåglarna eller som man ursprungligen gjorde, sätter ut den för Odens häst Sleipner ska få något att äta när Oden i sin skepnad av Jolner, julens gud, drar runt på sin vilda jakt i julnätternas mörker.

VI ÄTER SKINKA i åminnelse till Frejsgalten Gullinborste, vi bakar guldgula lussekattar formade som den urgamla och närmast globala symbolen för lycka och välgång och för solen, swastikan eller hakkorset, och andra heliga och fruktbarhetssymboler. Vi kokar vit gröt som ett minne av den nornagröt som åts inför sejdsessioner och skådande in i framtiden, något som gärna görs vid jul- eller nyårsnatt. Vi stöper tennkronor för att se vad det kommande året har i sitt sköte och vi kanske vandrar kring i en årsgång.

VI TAR IN det evigt grönskande trädet, symbolen för världsträdet Yggdrasil. I trädets topp sätter vi en stjärna som symboliserar polstjärnan, eller himlaspiken som den också kallats, runt vilken världen vrider sig. Vi sätter ljus och glitter i granen för att symbolisera stjärnorna och vintergatan. Vi hänger färgglada glaskulor på grenarna symboliserade Iduns äpplen, ungdomens, helandets och det eviga livets äpplen. Somliga kanske fortfarande, som jag själv i yngre år, hänger upp riktiga äpplen. Vi hänger också upp små korgar fyllda med nötter och andra godsaker för att symbolisera de livets och överflödets gåvor som Yggdrasil skänker. Men vi hänger också upp pepparkaksgrisar, pepparkaksbockar och pepparkaksgubbar som symboler för de offer som hängdes i Yggdrasil, inte minst Odens eget självoffer.

VID TRÄDETS FOT ställs en julbock av halm som ett minne av den julbock som dessvärre har försvunnit från de flesta svenska hem och ersatts av en mer eller mindre amerikaniserad jultomte som julklappsutdelare. Bocken syftar ju också på Tors båda bockar. Under trädet placerar vi också alla de gåvor som vi skänker varandra för att stärka vänskapsbanden mellan oss.

SÅ SAMLAS VI MED FAMILJ och vänner för att fröjdas samman och äta och dricka gott. Inte minst drickandet ska ju ha en central plats. Till inte alltför länge sedan hette det ju att "dricka jul". Man brygger öl och mjöd, man kryddar brännvin med olika örter och man dricker sötat och starkt vin spetsat med kostbara kryddor från Särkland.

Och man glömmer inte att sätta ut mat till gårdstomten, man låter husdjuren få något extra och man lämnar maten kvar på bordet under julnatten för att också förfäderna ska kunna komma och låta sig väl behagas av julens överflöd. Och när man tidigare tagit julbadet i bastun glömmer man inte att lägga in några extra vedklabbar och slänga på några extra skopor vatten innan man lämnar den för att förfäderna ska kunna ta sitt julbad.

Hell Jolner!

Till års och frid!

BODVAR BJARKE

Text: HENRIK HALLGREN

Att fira solens vändpunkt

Sedan början av 90-talet har jag tillsammans med vänner firat vintersolståndet. Hur detta firande har sett ut har varit i ständig förändring. Som mest har vi kanske varit 15 personer, som minst två. Ibland har vi varit samlade en hel vecka, ibland bara ett par, tre dagar. Men detta firande har blivit till den allra viktigaste årshögtiden för mig. Under åren har också vissa ceremonier och seder slipats fram som bildar en sorts kärnpunkter för firandet. Jag vill ge ett exempel på hur detta firande kan se ut, genom att beskriva förra årets fest.

ONSDAGEN DEN 20 DECEMBER 2006 kom vi samman för att fira midvinter. (midvinter i gamla tider betecknade den kallaste delen av vintern – troligen i början av februari – men idag kallar vi ju sommarsolståndet för midsommar, så i konsekvensens namn tycker jag det är passande att kalla vintersolståndet för midvinter). Vi började med en samling med talstav där alla fick ta ordet och berätta om sina förväntningar, tankar och känslor inför vad som komma skulle och där vi utlyste frid över festen. Sedan gjorde vi i ordning stugan genom att hugga och bära in ved, dekorera väggarna med granris och skapa ett vackert ”julaltare” med heliga föremål kopplade till julen. Kvällen ägnades åt umgänge under lösare former, med högläsning, glögg och pepparkakor.

Dagen därpå, på torsdagen, påbörjade vi det mer ceremoniella arbetet, inriktat på kontemplation, grunnande och samtal kring året som varit. Vi gjorde en egen variant av så kallad ”årsgång”, denna sed har kloka gubbar och gummor använt för att skåda in i det kommade året. I vår variant vandrade vi istället genom våra minnen av året som gått, vi vandrade fysiskt och mentalt och stannade till och grunnade kring betydelsefulla händelser. Efter det målande vi var sitt ”årshjul” där vi synliggjorde våra personliga år, och delade våra minnen med varandra.

FREDAGEN var själva vintersolståndets dag. Vi tog tid för oss själva och förberedde oss inför ceremonierna som skulle utföras. Vi förberedde även inför julgillet. När skymningen var i antågande begav vi oss till en högt belägen plats där vi kunde se solen gå ned i horisonten. Det var bitande kallt. Vi såg solen gå ned och vi sjöng och sjöng för henne, tackade henne för året som varit, stampade takten med fötterna, också för att värma våra kalla tår. När Sunnas sista strålar lyste på oss tog vi fram ett stearinljus som vi tände. Detta stearinljus skulle vara tänt genom hela den längsta natten ända fram till då solen återvände nästa morgon. Vi gick tillbaka till stugan, tände brasan med ljuset och medan en gode och gydja förberedde midvinterblotet kunde de andra värma sig lite. Under blotet hälsades och tackades vinterns och julens makter, det fanns tillfälle att rituellt elda upp något som symboliserade det man önskade lämna bakom sig. Så fick hornet gå runt och alla fick möjlighet att uttala ett bragelöfte, ett löfte om en bedrift man skulle genomföra under året som var i antågande. I gengäld fick man ett ljus att tända först när detta var uppfyllt. Vi gav också offergåvor till makterna för stöd och värn under året.

Efter blotet var det dags för julgille! Mycket god mat och dryck där det utbringades fler

Foto: CARL-JOHAN REHBINDER

Kloka gummor och gubbar har använt sig av seden med "årsgång" för att skåda in i det kommande året. Årsgången kan vara både fysisk och psykisk och lämpar sig väl att utföras i midvintertid.

rituella skålar för äring och fred, för välgång och lycka. Sedan följde en mer skojfrisk och mindre seriös variant av bragelöfte där alla fick tillfälle att verkligen skryta! Först fick man skryta över alla fantastiska bedrifter man faktiskt åstadkommit under det gångna året, naturligtvis med stora åthävor och mustiga överdrifter! Sedan följde ett ännu värre skryt om hur man skulle överträffa detta under det kommande året, om hjältedåd som skulle utföras, om storverk och segrar.

SENARE PÅ KVÄLLEN samlades vi runt brasan för rundragning. Detta har blivit en av de mest uppskattade traditionerna. Här drar var och en (som vill) en årsruna, en runa som är som en följeslagare och en vägvisare och som lyfter fram centrala teman för året som skall komma. Det är spännande att se tillbaka på dessa runor i efterhand och se hur väl de ofta speglat året. Efter vi gjort rundragningen var timmen sen, och vi gick och lade oss och somnade till stearinljusets låga.

Tidigt på lördagmorgonen tassade vi upp, stearinljuset lyste fortfarande i ett hörn. Vi tog på oss varmt och gick ut i kylan. Vi gick till höjden och inväntade solens återkomst. Stod där i tystnad i gryningstimman. Denna gång var dock soluppgången dold bakom moln, så vi fick göra en ungefärlig bedömning då vi ansåg att hon verkligen anlänt. Då hälsade vi Sunna välkommen tillbaka och blåste ut ljuset som vi haft med oss. Så gick vi tillbaka, kokade risgrynsgröt och åt en härlig frukost, naturligtvis fick även tomten sin beskärda del…

MIDVINTERFESTEN AVSLUTANDES såsom den påbörjades, genom att låta talstaven gå runt och alla fick dela med sig av dagarnas intryck. Genom en enkel ceremoni tackade vi varandra och makterna som varit med oss.

Det finns givetvis många olika sätt att fira solens vändning, min förhoppning är att jag kunnat ge en kortfattad och ungefärlig bild av ett sätt att göra det, ett sätt som jag personligen uppskattar väldigt mycket och inte vill vara utan.

Text & foto: HJALTE STRANDÉN

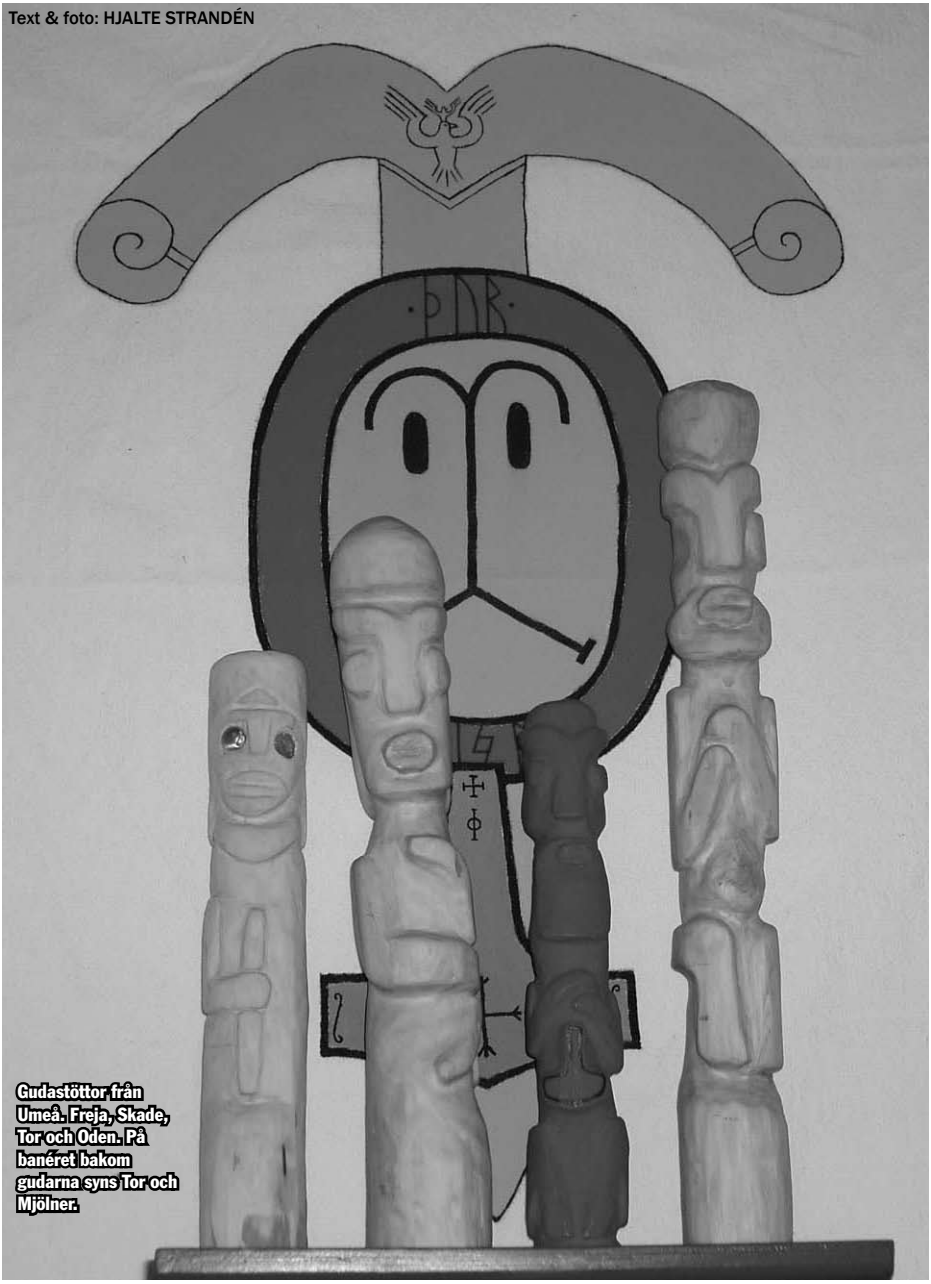

Gudastöttor från Umeå. Freja, Skade, Tor och Oden. På banéret bakom gudarna syns Tor och Mjölner.

Midvinterblot i Umeå

Vi som bildade Uma blotlag i Umeå var inte bekanta med varandra sedan tidigare. Men flera av oss hade varit aktiva inom andra hedniska sammanhang tidigare. Så vi startade inte helt från början när vi bestämde oss för att skapa ett öppet blotlag. Tanken var att våra blot skulle komma att spegla en lokal tradition med tiden. Vi ville inkorporera lokala gudomligheter i våra blot, bland annat. För oss i blotlaget kom älven som rinner genom Umeå att bli något av en gudomlighet. Vi valde att avbilda älven i form av lokal gudinna som vi gav namnet Uma. Uma kom efter det att bli en av de gudomligheter som vi åkallade under våra blot, så även midvinterblotet. Vi såg henne som en mäktig lokal rådare som förtjänade vår uppmärksamhet.

EN ANNAN ASPEKT av att bo i Umeå var vädret och kylan. Detta innebar att endast en liten del av bloten under vintertid hölls utomhus, sedan valde vi att vara inne, både för blotet och gillet. Så ett julblot hos oss hölls till största del inomhus. Jag tänker mig att just den här delen av våra blot liknande många andra blot som hölls runt om i landet med god mat, öl och givetvis gudabilderna centralt placerade. Men vi tände gärna en liten eld ute när det var dags att röra sig ut för någon del av ceremonin. När det gäller datum så försökte vi ha julblotet den 21:a. Men då många av oss reste bort bestämde vi datumet så att så många som möjligt kunde vara med. Det kändes viktigare för oss än att slaviskt följa kalendern.

VI ETABLERADE TIDIGT en form för våra blot. Själva ritualen följde samma ”mall” som vi skapat tillsammans. En form som i skrift kan vara svår att sätta fingret på. Vi samlades vid blotplatsen, utlyste blotsfrid och sedan bjöd goden eller gydjan in makterna som stod i fokus för det aktuella blotet. Vi hade ingen fast gode eller gydja utan vi turades om. Gudarna tilltalades en och en och vi skålade för de olika gudarna samt blotade varierande saker. Efter ritualen tackade vi gudarna och bjöd dem att närvara vid det efterföljande gillet. Under ritualen använde vi texter som vi själva skapat och som vi använde oss av kontinuerligt. Här följer ett utdrag är vår text för midvinterblotet.

Himmelens och jordens gudar hör
Sunna kommer nu åter
Landet ska åter grönska
Glöm oss inte
På det att vi alltid må vara vänner

Skade
Dina pilar aldrig målet missar
Trollen du fördriver
Tar oss vid handen
När genom skogen färdas

Uma
Isen ligger tjock
Men livet kommer igen
Mäktig du bryter fram
När sommaren kommer åter

De texter vi använde oss av liknade varandra i mångt och mycket, något som var meningen. I åkallan inkorporerade vi då Uma. Ibland använde vi även lokala namn på gudarna. Exempelvis kunde Tor benämnas Horagalles och Frej Veralden olmai. Sådan var, i korthet, vår sed. Blotlaget i Umeå existerar fortfarande i viss mån. När blotlaget var som mest aktivt hölls pubträffar, blot, studiecirkel samt bokbord varje vecka på Umeå universitet. Men flera av oss har nu flyttat från Umeå. En del av oss är nu aktiva i blotlaget Vanadis i Stockholm samt blotlaget UrNaud i Göteborg.

Blotsten i Umeå. I mitten en bild av Tor, under står det “Ars ok fridar” samt “Hell Regin” med runor. På sidan av stenen står det även “Thur hielpe”.

Text: MIKAEL PERMAN

Julkärnan

En av de saker som verkligen förvånade mig då jag reste mycket, var att det verkade som om många firar Jul i Kina. Kan man verkligen fira Jul i Kina eller i Sydafrika, eller är det mest ytliga föremål som Julgranar och Jultomtar de tagit över och använder på sitt sätt? Är det verkligen Jul de firar, eller är det något annat, som LIKNAR Jul? När man tänker på saker som detta, så är steget inte långt till att fråga sig om vi firar Jul i Sverige? Eller firar vi bara något som liknar Jul?

En del saker blir mycket tydligare, då man ser dem från ett riktigt stort avstånd. Just att se Julprydnader i Kina kom mig att ställa mig frågan, vad ÄR verkligen Julen, och varför behåller den sitt grepp om oss århundrade efter århundrade, utan att någon egentligen bestämmer hur Julen ska firas? Finns det något i Julsederna som verkligen är Julens kärna?

INTE JUL. Så någonstans måste man börja nysta. Man kan börja och se efter vad Julen INTE är. Om man vet vad Julen INTE är, så kanske kärnan visar sig tydligare?

Inom kristendomen så firar man ju "jul". Och många av oss har säkert hört i skolan att Julen skulle vara ett firande av Jesus födelsedag. Men detta är alldeles felaktigt. De tidiga kristna firade inte alls födelsedagar, och Jesus måste ha varit född en tid på året som var relativt varm, alltså inte vid vintersolståndet, om man får tro vad som står i Bibeln. Det är först mot slutet av 300-talet som kristna börjar fira Jul, som Jesus födelsedag, och det beror helt säkert på att man velat ta över en romersk-hednisk högtid, som heter Sol Invictus, alltså den obesegrade solen, som firas vid just vintersolståndet.

Kan vi se annat som Julen Inte är? Hur är det med Julmarknader och en köpfest utan like? Kan Julen vara TV och Kalle Anka? Är Julen verkligen Jultomten och en massa Julklappar? Hur är det med Julgranen, hör den verkligen till Julen? Det är lätt hänt att man närmast reflexmässigt dömer ut olika moderna yttringar, utan att tänka lite djupare.

Jag tror helt enkelt att man ofta hamnar i en debatt om föremål, när man diskuterar Julen. Som hur gammal är Julgranen? Varifrån kommer Lucia? Åt vi Julgris till Julfirandet för 1 000 år sedan? Jag vill komma bort från frågor som detta, krypa under skinnet på dem, och nå själva grunden, själva den andliga kärnan, där Julgrisen och Julklapparna är tillfälliga gäster i våra Julseder.

Med andra ord, jag tror att det finns en andlig kärna i Julfirandet, och den kärnan är svår att se. Det är så lätt att titta på hur kärnan yttrar sig i olika tider och olika miljöer, att vi missar själva kärnan. Det blir lätt en diskussion om hur gammal Julgranen är, istället för att diskutera om Julgranen på något sätt har slagit igenom så snabbt och totalt, för att den är en logisk efterföljare till Julneken.

JUL ÄR SED. Varför inte börja med själva ordet Jul? Vad betyder ordet Jul? Tyvärr, ingen vet säkert. Och vi kan följa hur man spekulerat och tänkt på detta sedan 1600-talet, åtminstone. Men ingen har kunnat bevisa vad själva ordet kommer ifrån och vad det betyder.

Det finns få skriftliga källor i Sverige, så vi måste gå utanför vårt land för att hitta gamla uppgifter om ordet Jul. Det äldsta som Ebbe Schön har hittat är från 300-talet, då gotiska folk använde en beteckning"fruma jiuleis", för att beteckna "före Julmånad" i en text. Anglosaxarna hade en dubbelmånad som de betecknade med "giuli", redan från 700-talet. Vid 1000-talet används "Ylir" för att benämna "Julmånad" i den isländska kalendern. I fornisländska

skaldernas verk förekommer också ordet Jo´l, för att beteckna Jul i flertal. Alltså inte bara en Jul, utan flera "samtidigt". Finnarna tog också tidigt över vårt ord Jul, och det blev "Joulu". Det förändrades också troligen till att bli "Juhla" som allmän beteckning för fest.

Man har velat tolka detta som att Jul betyder helt enkelt en tidsperiod med fester som ligger nära varandra i tid. Julmånaden skulle alltså vara "festmånaden" då festerna avlöste varandra.

Med andra ord, ordet Jul har troligen inte med det moderna ordet hjul att göra alls, utan troligen ett "noanamn", ett dolt namn, på festerna kring den mörkaste tiden på året.

På något sätt har vi bevarat detta i vårt nuvarande Julfirande. Vi använder fortfarande ordet Jul, och vi har fortfarande en månad med Julfirande, med en lång serie mindre och större festligheter. Vi firar Jul då det är som mörkast. Det är precis som i Julsången: Och nu är det Jul igen, och nu är det Jul igen, och Julen varar än till påska . . .

Nu är det jul igen. Men vad betyder ordet "jul"?
Foto: CARL JOHAN REHBINDER

DEN MÖRKASTE TIDEN? Den fornnordiska Julen var en fest för den mörkaste tiden och den längsta natten. Men varför då? Vad är så viktigt med just vintersolståndet? Brydde man sig verkligen om vintersolståndet i Sverige för 1000 år sedan? Brydde man sig om astronomiska observationer? Som vanligt, vi vet inte säkert, utan vi får gissa, mer eller mindre troligt.

Om vi går till Isländska sagorna och andra gamla nerteckningar ifrån Europa i övrigt, så får vi lite olika svar. Ibland verkar det som om Julen var en fest vid höstens slut. Ibland pekar källorna på att den firades senare, kanske någon gång i Januari.

Den här osäkerheten kan bero på två saker. Dels att man inte hade en fast tidräkning, utan tiden var ganska flytande, dels så hade man helt enkelt inte hade fasta helgdagar på det sättet som vi har idag.

Det är först vid tiden då kristendomen slår igenom i norra Europa, som det blir en fast kalender, som pekar ut fasta tillfällen för olika högtider. Och troligen är det så som de norska sagorna säger oss att tidiga kristna kungar i Norge valde att lägga Julen just vid tiden efter vintersolståndet, för så hade man gjort i Rom långt innan kristendomen fanns till.

USCH VAD GRÅTT OCH TRÅKIGT OCH MÖRKT ALLT ÄR! Vi får istället anta att Jul firades under Julmånaden av långt mer praktiska anledningar. Jul firades troligen då årets arbete på gården avslutats. Alltså då skörden bärgats, hö och annat foder fanns, och slakten utförts. Malt för öl hade mältats, för att den håller så länge. Kött hade rökts och torkats och saltats för hela långa vintern. Då man hade mycket mat i förråden, så passade man på att hålla fester på den mat som faktiskt visade sig vara ett överskott som inte behövdes för att överleva vintern. Och den maten var ofta färsk och extra god. EN gång om året slapp man saltat, torkat och rökt.

Så tiden då arbetet var slut, måste ha varit en utmärkt tid för fester, speciellt då det inte fanns så mycket annat att göra. Det var mörkt och kallt, och inte mycket arbete kunde göras utomhus, och inomhus var det helt enkelt för mörkt. På något sätt har vi bevarat detta i vårt Julfirande. Det är mörkt och kallt och tråkigt. Bra tid för fester, helt enkelt. Och så är det ju för oss fortfarande.

Även om man levde i storhushåll under denna tid, så fanns det många släktingar och vänner, som man såg väldigt sällan. De kan ha bott på gårdar några mil bort. Och det var säkert ett större avstånd då, än vad vi upplever 50 eller 100 mil vara idag. Då som nu, var alltså Julen en tid att träffa släktingar och vänner. Det har vi bevarat idag. Barnbarn och barn reser lång väg för att hälsa på hos sina föräldrar. Vi reser långt för att träffa vänner, för vi har tid att träffa vänner.

MEN VINTERSOLSTÅNDET DÅ? Men finns det VERKLIGEN ingen som helst koppling till själva vintersolståndet? Jo, kanske finns det en koppling mellan den folkliga magin och

fortsättning på nästa sida ▶

Julfirandet. Och här kanske hjulen får komma in också. Det är möjligt.

Mörkret är dödens och dödsmakternas tid, ljuset är livets tid. Under den mörkaste tiden, under den längsta natten, härskar de mörka makterna. Den längsta natten var just den 13:e december i den gamla Julianska kalendern. Och det finns tre olika teman som "går igen" denna tid. De dödas återkomst till jorden, den vilda jakten, och thursakrafternas närhet till människorna

DE DÖDA VÄNDER ÅTER. Det finns otaliga folksagor som berättar att de tidigare generationerna på gården eller i byn, vänder åter just de mörkaste nätterna. Då håller man bastun varm, så att de kan bada bastu, eller lämnar kvar varmvattnet i det badkar man hade, för Julbad. Man lämnar kvar Julmaten på bordet, så att de kan förse sig med den, då alla andra sover, eller möjligen att de äter upp det som tappats på golvet, som LEVANDE människor inte fick äta.

De döda går också på Julotta i det gamla bondesverige, och den julottan ska man passa sig för att delta i. De döda är farliga för levande människor. De kan bli våldsamma, de är extremt starka, och de är avundsjuka på de levande och deras liv.

Denna del av Julfirandet har vi inte bevarat så tydligt, utan tvärtom så blir det mer så att vi firar alla dödas dag tidigare på året vid "Alla helgons dag". Men det finns en intressant del av detta som lever kvar, som vi normalt inte tänker på.

Redan långt tillbaka i tiden så hade man extra mycket ljus vid just Julen. Det var inte bara för att det är festligt och trevligt, utan också för att GÖRA TYDLIGT gränsen för de döda. Medan ljusen brinner, ska de inte komma tillbaka. Detta har vi på sätt och vis överdrivit i vår tid. Vi firar inte de döda, vi vill inte ha dit dem, så därför tänder vi fortfarande extremt mycket ljus, till exempel i våra trädgårdar. Vi är fortfarande mörkrädda och rädda för de döda, fast vi inte tror på dem.

DEN VILDA JAKTEN. Under den mörkaste tiden drog också de döda, döda bärsärkar, häxor och andra mörkervarelser genom natten med ett stort följe, ledda av Oden och Frigga. Det hördes som kraftiga vinterstormar och underliga smällar och konstiga ljus och som tjut i vinden.

I bondesverige så hade man sedvänjor som efterliknade den vilda jakten. Det var ungdomar som drev omkring i "ligistgäng" och tiggde mat och brännvin för sina egna uppsluppna fester och danstillställningar. Till vad som då kallades "lekstugor".

Det är kanske inte så vanligt att man gör det idag, men under min tonårstid på 70-talet så var det vanligt, och jag deltog många gånger i vanan att man "lussade" hos lärarna eller andra "utvalda", med "sång" ett riktigt fylleri och allmänt rackartyg.

OKNYTTET NÄRA GÅRDEN. Den tredje saken som var speciell för Julen var att de mörka makterna och gårdens makter upplevdes mycket tydligare. Dels så känner man av dessa makter mer under de mörka delarna av dygnet eller de mörka delarna av året. Men de sas också närma sig människorna denna tid.

Den "Jultomte" som vi ser på TV är en modern skapelse, som helt och hållet var avsett som en reklamfigur för Coca Cola. Men innan vi förfasar oss över "kulturskymningen" som kommer med reklam för Coca Cola, bör vi tänka efter en gång till. VARFÖR slog figuren igenom så starkt? Anledningen till att Coca Colas tomte slog igenom, kan säkert säga oss något väldigt viktigt om Julen. Speciellt som vi i Sverige kallar figuren för "Jultomten", alltså just att vi tog namnet från den gamla folktro-tomten, och satt den på en helt annan figur. Vad är likheten?

Jag tror att det kan vara något att grunna över just vid Julen. Vad är det för likheter och vad är det för skillnader mellan den ursprungliga svenska gårdstomten, och den moderna Jultomten. En yttre likhet ligger ju i själva namnet, men vilka likheter och skillnader finns det om vi skrapar på ytan och tänker på ett djupare plan?

FÖR ATT STARTA PÅ NYTT, MÅSTE MAN STOPPA! Hjulet då? Ja en sak som vi kan se finns med i det stora sammanhanget kring Julen, är att det är en avslutning av året som varit. Tidigare i historien var detta ju kopplat till jordbruket, och det var inte en skördefest i egentlig bemärkelse, utan ett avslut av dels skörden, men också arbetet att ta hand om skörde för det kommande året, tills de nya skördarna började komma in.

När hela detta arbete har avslutats, ja då är det dags att fira Jul. Inte förr och inte senare.

Det betyder att allt ska komma i ett stoppläge efter att arbetet avslutats. Att allt kommer till ett stoppläge, betyder att alla hjulen ska stanna, och enligt folktron är det alltså strängeligen förbjudet att några hjul snurrar den längsta natten. Hjulen måste sluta snurra, för att allt ska kunna avslutas, och sedan ska det kunna starta på nytt.

Julen är en sorts helig tid som ligger utanför den normala tiden – allt kommer till ett stoppläge.

Foto: LARS-ERIK LÖFGREN

Julen är alltså en sorts ”helig tid”, som ligger utanför den normala tiden, då konstiga saker händer, och då fester äger rum, då man både avslutar det som ligger kvar och tar tid och energi, och då man formulerar vad det nya året ska innehålla.

Att formulera det nya året är ju dels att utföra spådomar, dels att framsäga löften för vad man ska åstadkomma. Båda sakerna är att formulera det nya året. När detta heliga arbete är slutfört, först då kan det gamla året dö bort, och det nya starta.

Genom vår lediga tid kring Jul och Nyår, så uppfyller vi just detta. Genom våra löften kring det nya året uppfyller vi just detta, även idag.

Men tänk på att jag INTE påstår att våra nyårslöften är en obruten tradition sedan årtusenden. Våra nyårslöften är helt och fullt en ny företeelse. Vad jag påstår är att våra moderna nyårslöften är något som uppfyller en roll i vårt naturliga årslopp, och den rollen som de moderna nyårslöftena upptar, är verkligen urgammal.

JULÖLET. Att dricka Jul är det urgamla sättet att benämna Julhögtiderna. Man firar inte Jul, man dricker Jul. Och Julöl är inte en mustig brygd på Systembolaget, det är en benämning på själva Julfesten.

Visst är det så att vi vill dricka gott öl till Jul, och visst är det en del av Julfirandet som vi verkligen behållit. Visst sjunger vi glada visor om det fortfarande.

Men vi glömmer lätt den allvarliga bakgrunden. Det var LAG på att brygga tillräckligt med öl till Julfirandet i äldre dagar. Man fick böta om man inte bryggde och drack en tillräcklig mängd öl.

Men varför var det så? Vad var så viktigt med allt detta? Ja, den första och mest självklara anledningen var ju att man ansåg att alla måste blota till makterna, för att verkligen få ett gott nytt år. Till a’rs och fridar, helt enkelt. Men vad mer var det?

Jo, bryggande av öl, krävde flera saker. Det krävde ett överskott i jordbruket. Man tvingades alltså att hela tiden försöka skapa mer mat, än vad man skulle behöva som ett minimum. Detta medförde att det alltid skapades marginaler. Man hade bättre råd att klara sig ett år med dålig skörd, för man inriktade sig alltid på att skapa ett överskott.

Ölbryggningen var också en av de mest komplicerade sysslorna på en gård. Man blev helt enkelt tvungen att nå upp till en viss nivå av kunnande och skicklighet för att kunna klara detta. Att inte kunna brygga öl, var en stor vanära.

Detta perspektiv av Julfirandet har vi förlorat, och det kanske är synd. Men delvis kan vi ju välja att uppfylla detta i vårt moderna Julfirande, just genom att vi väljer att utföra olika former av traditionella hantverk just till Julen. Allt ifrån att lägga in egen sill, till att brygga eget öl, stöpa egna ljus, eller bara att baka egna pepparkakor.

God Jul och ett Gott nytt år på er alla!
eller
Gott år och Frid!

PS. Nej man firar inte Jul i Kina, man tror att Julen är en korsfäst Jultomte!

Text: LARS-ERIK LÖFGREN

Lussebruden
– den kyska möns motsats

Under senare år har man fått se vår valda Lucia uppträda i Italien tillsammans med följet av stjärngossar. Italienarna förundrar sig. Något firande av det Sicilianska helgonet som liknar vårt Luciafirande har varken de själva eller något annat land. Varför skulle nordborna överhuvud hålla på med någon form av helgonkult? Den avskaffades ju helt i och med reformationen.

Tillkomsten av vår Lucia har egentligen föga med helgonet att göra. Bakgrunden är helt annan. När folk får veta vem den livsförnekande Sicilianska mön var, och hur medeltidens mirakeltro i praktiken fungerade, ger det dem snarast kalla kårar efter ryggen. Ingen skall väl tro att en kvinna som svurit att hela sitt liv förbli mö skulle kunna få någon större mängd beundrare i Sverige, där urkristendomens antierotiska ideal inte fick något större genomslag. Våra ursprungliga lussebrudar kännetecknades snarare av motsatsen. De var kända för "lössläppthet" vilket pekar i en helt annan riktning än mot jungfrun från Sicilien.

Lussebrud från Eda i Värmland

Helgonet ligger i dag som intorkat lik till allmän beskådan i en kyrka i Venedig. Jag har sett henne själv och fylldes då enbart av vämjelse inför medeltidens makabra relikkult. Några associationer till våra vackra luciatraditioner gav det mig sannerligen inte. Inte heller finns det något som tyder på att man under den tid då de moderna luciatraditionerna växte fram associerade våra ursprungliga lussebrudar med helgonet.

Delvis tillfälligheter, delvis lutheranernas passionerade antikatolicism, hade medfört att man i Sverige länge vägrade införa den Gregorianska kalendern. Det blev emellertid med tiden opraktiskt att ligga elva dagar "fel" när land efter land i övriga Europa accepterade reformen. I Sverige infördes nyordningen 1753, och då låg vintersolståndet kring Lucia, eller rättare sagt kring 11–12:e december. Under vikingatid snarast kring mitten av december, vilket förklarar varför månaden Ylir då räknades från cirka mitten av november.

I Julius Caesar's kalender är det skottår vart fjärde år, men någon rättelse för ett litet fel i denna tideräkning finns inte. Ett solår, eller årstidsår, är 365,2422 medelsolsdygn och inte precis 365,25. Det kan tyckas vara en liten skillnad, men om man aldrig inför någon rättelse, betyder det att vintersolståndet långsamt förflyttar sig i den Julianska kalendern.

Många tror att man i bondesamhället hade svårt att veta när vintersolstånd och sommarsolstånd inträffar. Helt fel. Om du är bofast är det i själva verket lätt att hålla reda på var solen brukar gå upp och ned. Efterhand som hösten framlider kan du se att soluppgången sker allt längre mot söder för var dag som går, för att småningom bromsa upp när det lider mot solvändan. När du har landmärken att gå efter lär du dig vid vilket avsnitt av skogen eller bergen solen går upp vid den kortaste dagen, från förstukvisten räknat. Vad man i Västsverige hela tiden hade gjort var, att man hade hållit fast vid sitt urgamla firande kring höknatten. Den längsta natten hade råkat hamna kring kalenderns Lucia. I Vänerlandskapen var den dåtida festen kring Lucia den största högtiden på året, till och med mer betydelsefull än julafton.

DEN LÄNGSTA NATTEN är en "kaosnatt" då makter av alla de slag är i rörelse. En liminal tid. Det var också då som ungdomar spökade ut sig, ungefär som under den keltiska Samhain, nutidens Halloween. Man söp och drack, knackade dörr och förde liv. I en uppteckning från Västergötland sägs: "Icke under någon av julhögtidens dagar förekom så mycket superi under äldre tid som om Lusse." I följet deltog oregerliga lussegubbar, ibland även en utvald lussebrud. Inte några städade Luciatåg precis.

Ibland gjorde man en lussebrud i halm som kläddes upp, men även andra halmfigurer tillverkades, inte minst bockar. Den uppklädda kärven kallades ibland för "säfrua." Det berättas även att man på vissa håll ställde upp en lussebrud av halm inomhus och dansade kring henne.

Sedan dagstidningar en bit in på 1900-talet började med skönhetstävlingar för att utse årets Lucia har rollen blivit attraktiv. Så var det inte ursprungligen. Lussebruden hade rykte om sig att leva ett frivolt liv. Unga kvinnor lät sig ofta motvilligt bli valda. Det ansågs skamligt att åta sig rollen, så ibland fick man muta någon till att bli Lussebrud. Hon riskerade att bli stämplad som lättsinnig, oanständig och kättjefull. I Bohuslän sa man att "den som en gång varit Lussebrud, hon får aldrig någon brudeskrud." I en uppteckning från Väse i Värmland sägs att uttryckligen att de unga männen brukade försöka lura brudarna till sig i sängen.

DEN SOM VILL VETA NÅGOT om nutidens Luciafirande, och därvid börjar plöja igenom sentida böcker i ämnet, eller ger sig ut på webben, kan till leda få läsa att den vitklädda Lucian med ljuskrona först började uppträda på Västgötska herrgårdar vid mitten av 1700-talet. Där kom hon och väckte upp herrskapet med lussebröd tidigt om morgonen. Småningom spred sig seden ut över landet, heter det. Vilket stämmer. Men då sägs inget om vad som föregick henne, eller att adeln kan ha velat göra en bland allmogen förekommande lussebrud till sin egen, samtidigt som de gjorde henne mer städad.

Det finns till och med uppteckningar som tyder på att en liknande lussebrud kan ha förekommit bland vanligt folk innan hon kom in på herrgårdarna. I en handskrift från 1832 benämnd "Om namnen i kalendern," där prästerskapet ger svar på en rundfråga från Vitterhetsakademin, meddelas från Segerstad: "Den fordom brukliga oseden att utkläda sig och med brinnande ljus omkring huvudet besöka och undfägna grannarna med starka drycker m.m. har bland allmogen i senare tider här nästan alldeles blivit bortlagd."

Från Falun berättas 1751 om julbrudar som "utsmyckade sig på det bästa sättet de kunde." Hundra år senare skrev någon om denna "osed, som består däruti att små flickor påklädas och osmakligt utspökas."

DET FINNS SKÄL ATT BÖRJA UNDRA, om inte ljusa älvor eller den blonda Freyja med sitt lysande smycke kan ha haft en roll i den kringvandrande ljusa lussebrudens uppkomst. Överförandet av inslag i Freyja-kulten på Maria under medeltiden kommer lätt i åtanke. Samtidigt kan man naturligtvis inte bortse från, att medeltidens svenska katolicism och legender om helgonet Lucia kan ha haft viss inverkan.

Hilding Celander påpekar i sin avhandling om Nordisk jul: "Redan benämningen Lussebrud på den vitklädda och kronbärande flickan pekar åt annat håll. Snarast för den tanken till de folkliga fruktbarhetsriternas många "brudar" vid vårens folkfester uppträdande som pingstbrud, majbrud och midsommarbrud, vid de danska skördegillena som en axprydd "brud" eller "dronning" och så vidare.

Lussebrudens uppträdande var inte sällan iscensatt som ett regelrätt bröllopståg, hon åtföljdes av sina brudtärnor, och föregicks av tvenne blossbärare, särskilt i de fall då hennes uppträdande inte var inskränkt till det egna hemmet. Ett påfallande drag i bohuslänsk bygdesed (Lane-Ryr), nämligen att till Lussebrud helst togs en flicka som hade oäkta barn, stämmer också bättre överens med tro och sed rörande årsfestbrudarna än med den heliga Lucia.Ibland var Lussebruden åtföljd av sin man, som kallades Lussegubben eller Lusse-brudgummen. I Nykyrka hade Lussebruden därvid en helt annan utstyrsel än den vanliga, hon var nämligen helt klädd i rött, med röd klänning och röd toppmössa. Tärnorna var däremot vitklädda. … Det hela ter sig alltså som en sammansmältning av två till ursprunget helt skilda folkbruk."

Vetskapen om att de ursprungliga Lussebrudarna inte hade med helgonet att göra ger oss frihet att betrakta vår moderna Lucia som vi vill. En hyllning till kvinnlig skönhet, eller en längtan efter ljusets återkomst, eller en dyrkan av gudinnor och alver. Samtidigt som vi inte får glömma lussekatterna, och att måltiden tidigt om morgonen både utgör en tacksägelse över årets skörd och en förhoppning om gott år. En nytändning.

Text: LARS-ERIK LÖFGREN

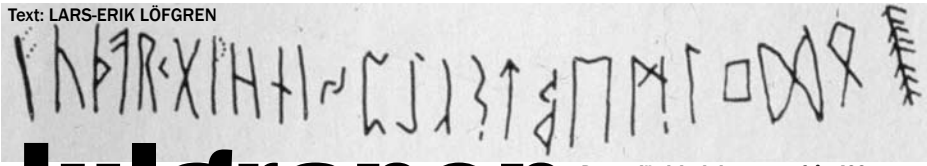

Julgranen

– seden förändras men kärnan består

Den gotländska kylverstenen från 400-talet, utvisande en ursprunglig Futhark, har förutom IW-runan (murgröna?) i mitten även ett 25:e tecken för träd i slutet, förmodligen yR, idegran, betecknande slut-R.

"Julträdets utbredningshistoria är lika väl känd, som dess ursprung är dunkelt" skriver Martin P:n Nilsson i boken "Årets folkliga fester." Ett sådan kryptiskt besked kräver förklaring.

I vårt nutida julfirande är granen ett betydelsefullt inslag, och några direkta associationer till urkristendom och Jesu födelse finner man inte i detta träd. Ingick då dess bruk i en forntida hednisk julfest? Inte så som julgranarna ser ut i dag, men ett delvis hedniskt och åtminstone folkligt ursprung är tydligt. Folklivsforskare har ägnat mycken tid åt att utreda frågan, och svaren som har givits är vanligen lika svävande som i inledningen ovan.

Frågan är vad man menar med "julträd" och "ursprung." Heliga träd, trädkult och "majning" hade stor förkristen utbredning i de områden där typiska julträd först började uppträda. Samma sak kan sägas om de områden dit seden med julträd spreds. Olika former av majning och trädanvändning har föregått det mer specifika julträdet. Och om man skall diskutera ursprung kanske man får gå så långt som till djuppsykologi. Julgranen skulle knappast ha fått en så central plats om det inte hade varit för djupa mänskliga behov.

Julgran med julnek, Tun Västergötland.

Hemlandet för ett med prydnader, frukt och sötsaker beklätt julträd som sedermera flyttade inomhus är Tyskland. De äldsta uppteckningarna kommer i varje fall därifrån. Omkring 1600 berättas från Elsass att man om julafton ställde upp ett "majträd" och prydde det med hostior och äpplen. Från samma tid berättas från Strassburg att man inomhus uppställde en gran behängd med äpplen, oblater, guldpapper o.s.v. Och parallellt med den dåtida kyrkans misslyckade försök att få bort de hedniska majstängerna om senvåren kan man under denna tid i Tyskland även finna präster som predikade mot seden att i stugan uppsätta julträd eller julgran och behänga det med dockor och sötsaker, för att senare låta det "blomma av" till glädje för barnen.

Numera är det i varje fall i Sverige en gran, men ursprungligen kunde det också vara en tall, av och till även ett lövträd, och ibland bara en knippe avbrutna grenar av lövträd som nedstuckits i vatten. Vid hovet i Hannover hade man omkring 1660 satt ljus i ett julträd av buxbom. Och mot slutet av 1700-talet var det ljus i de flesta julträden, förutom andra prydnader som bakverk och äpplen. Bruket hade då fått stor spridning i Tyskland, men man talar om "pyntat träd," ett "grönt träd" eller "livsträdet," där vi numera kallar det "julgran." I Danmark blev julgranen vida spridd i början av 1800-talet och därefter även i Sverige. Först kom seden till städer och herrgårdar, men spred sig senare ut över landet.

DANSKEN FINN MAGNUSSON reste 1828 i Sverige, och anmärkte att svenskarna om julen reste gröna träd, tallar eller granar ute vid hus, men danskar, norrmän och tyskar inne i rummen. Från Västergötland finns dock beskrivningar av typisk inomhusgran redan från mitten av 1700-talet. Grevinnan Wrede Sparre skrev i ett brev 1741, att mitt i rummet stod ett stort träd prytt med ljus, äpplen och saffranskringlor, och runt omkring det voro julgåvorna uppradade. Riksrådet Carl Bonde, som föddes detta år, berättar i sina memoarer om "en gran med på kvistarna bundna vaxljus i matsalen, och däromkring voro våra julklappar uppstädade på ett bord."

Man kan fråga sig om det inte sedan urminnes

tid har funnits en sed att resa julträd utomhus i Norden, och om den nutida julgranen snarast är en kombination av urgamla seder och det modernare beklädda julträdet. Olika former av julstänger och julgranar resta utomhus var vanligt förekommande i bondesamhället. Mestadels restes de i par på vardera sidan av ingången till boningshuset, och inte sällan var granarna avgrenade nedtill så att enbart toppruskan fanns kvar. Om julen satte man också ut havrenekar till fromma för fåglar, ibland på pålar, eller på en ställning tre intill varann, men ofta sattes de i toppen av granarna.

Utomhusgranen finns som bekant kvar, men numera är den inte avgrenad nedtill. Vi ser den överallt på torg eller andra öppna platser under julveckorna, vackert prydd med en mängd julgransljus från bas till topp.

Julgranen var i början av 1800-talet en tysk-skandinavisk sed, och småningom spred den sig ut över världen. I England finner man vid denna tid majning i andra former. På 14- och 1500-talen pryddes de engelska kyrkorna med grönt, murgröna, järnek och lager. I festhallar kunde man resa en med murgröna omlindad stång. Även hemmen kunde smyckas med murgröna och järnek, men även misteln hade en roll under julen, och det måste ha varit ett arv från hedenhös. Julgranen kom till England först på 1840-talet då prins Albert gifte sig med drottning Viktoria. Ungefär vid samma tid kom den till Frankrike med hertiginnan Hélène av Orléans.

DET ÄR KNAPPAST EN TILLFÄLLIGHET att det är just vid solvändorna som symboliska "livsträd" reses. Majstång vid midsommar och gran vid jul. I ursprunglig sed är det livet som står i centrum, inte frälsning och salighet i himlen. Ständigt gröna träd, eller växter som murgröna eller mistel, kom under forntid att betraktas som bärare av livets kraft och bevarare av det liv som skulle återfödas under det kommande året. Om senhösten är livsträdet utgivande, fruktbärande och till slut även fröspridare. Trädet är de goda gåvornas givare, men också källan till återfödelse. Livet dör inte, och det föds inte heller på nytt. Det lever vidare, och det är cykliskt. Vi firar livets kraft och dess glädjeämnen.

Seden med heliga träd är urgammal i Europa. I Korint stod under antiken en vida berömd jättestor helig tall, och tallkottar som symbol för fruktsamhet var då vida spridd. Vid nyår brukade

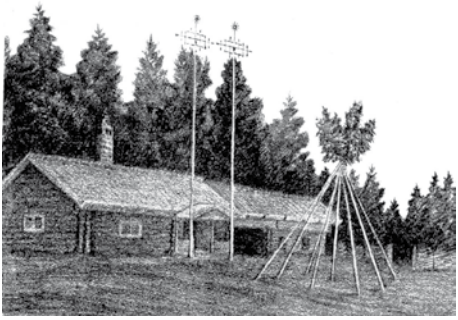

Julstänger och julgranar i Älvdalen.

man i det gamla Rom skänka varandra trädgrenar som ett lyckobådande tecken för det kommande året, s.k. strenæ. Utanför Vestatemplet sattes lagergrenar. Ständigt gröna barrträd, eller lövträd bevuxna med murgröna, stod som heliga träd på kultplatser i det förkristna Europa. I Sverige finner vi träd som ser ut som granar på hällristningar från bronsåldern, men då är det förmodligen fråga om idegran. På något ställe i den poetiska eddan kallar man Yggdrasils ask för "tall," men då avses inte den trädart som i dag bär namnet "tall" utan snarast ett pelarliknande träd.

SEDEN FÖRÄNDRAS, samtidigt som kärnan består. Själv har jag fått uppleva hur stearinljusen har försvunnit från granen och blivit ersatta av elektriska ljus. När vi som barn gjorde julgranskarameller var de omfattande julförberedelserna inte en fråga om att göra stora inköp utan om att själv göra. Familjerna var större, många i släkten sammanstrålade vid jul, och kring granen dansades även i hemmen och inte bara vid skolavslutningar eller på offentlig plats som nu. Julgransplundringen på trettondagen var för oss som barn en stor fest under en tid då sötsaker inte var vardagsmat på samma sätt som i dag. Och seden fortsätter att förändras. Nuförtiden ser man sällan karameller, frukt och julbröd i granen. I Amerika använder man sig ibland av tallar i stället för granar. I Sverige ser man sällan montage av Jesusbarnet i krubban och de tre magierna från österns länder, som enligt Bibeln inte alls sägs ha varit tre, men fortfarande ser man dem uppställda utanför husen i Amerika. Jultomtar och julbockar har hos oss i stället blivit desto vanligare. Nordborna verkar bli allt mer avkristnade för vart år som går. En återgång till kärnan, samtidigt som seden förändras.

Tänd julstaken!

– om att hednifiera barndomens sed

En av de mest synliga och utbredda svenska traditionerna i jultid är adventsljusstakar, både de som man tänder om söndagarna och de elektriska som lyser ur alla fönster i decembermörkret. En sed som passar oss hedningar perfekt. Julstaken kan ses som en magisk rit som hjälper Solen att tändas på nytt.

En nioarmad hednisk julstake! Saluförs av www.konstsmide.se.
Foto: KONSTSMIDE

Jag har stött på en del hedningar som är skeptiska mot adventsljusstakar, och för en del år sedan var jag själv skeptisk mot denna sed. Vilken hedning vill gå och vänta på Jesu ankomst i hela december?

Advent kommer av latinets ***adventus*** och betyder ankomst. Advent är den inledande perioden i det västerländska kyrkoåret. Sålunda en gedigen kristen sed.

Men samtidigt är det denna sed jag vuxit upp med. Mitt föräldrahem var sekulärt och firandet av årets högtider handlade uteslutande om tradition och inte religion. Alltså tände vi ljus varje söndag i december och hade eljusstakar i fönstren. Som vuxen tog det många år att förlika mig med denna sed och det är först på senare år jag tagit upp den igen.

Nu har jag ”hednifierat” den! Advent betyder ”ankomst” och vad eller vem är det vi hedningar väntar på? Jo, solens ankomst eller återkomst! Vi tänder ljus som en nedräkning inför julen och som magisk handling för att på nytt frammana solen. Dessutom tänder vi ljusen på söndagar som ju är solens dag. Hedniskt så det förslår.

Så de senaste åren har jag tänt ljus på solens dag och pratat med mina små barn om året och livets kretslopp och att solen snart föds på nytt.

Jag har också gått över till att kalla adventsljusstaken för ”julstake”. En fånig detalj kanske, men det känns helt rätt för mig.

Seden med adventstaken – julstake – har diskuterats flera gånger på samfundets debattforum på internet och även på Gimle och ett förslag som lanserats är att ”hednifiera” seden än mer genom att skaffa sig en julstake med nio ljus. Då kan man tända ett ljus om dagen från Lusse till vintersolståndet den 21 december. Det ger ju en väldigt stark och vacker hednisk symbolik – julen börjar den 13 december med att ljusgestalten Lusse/Freja kommer med ljus och lussekatter som ett löfte om solens återkomst. Vi tänder ljus varje kväll som en hjälp för solen att födas på nytt ända fram till julblotet vid vintersolståndet när solen återvänder.

Markus Skogsberg skrev till och med en dikt/sång i debattråden på SAs forum som man kan läsa dessa nio kvällar då man väntar på solen:

Nu är natten mörk och kall
Kring städer och gårdar och hus
Men snart är denna väntan all
Du himmelens klaraste ljus

Nu är vinter och väntans tid
Då grönska och gröda förödas
Natt ligger tung över skog och lid
men snart ska Sol åter födas

Nu är väntan på julen här
I nordens infrusna trakter
Och offer av mat och dryck vi bär
Till gudar och världen makter

Jag har också känt motstånd mot den sjuarmade elljusstaken som lyser i varje svenskt fönster i den långa decembernatten. Av fåniga skäl vill jag inte ha just en sjuarmad ljusstake, men vill gärna pryda mitt fönster som alla andra. För sisådär tio år sedan köpte jag en modernistisk sak med 18 ljus som fått duga så länge.

Men nu precis i skrivande stund googlade jag elljusstakar och hittade en nioarmad julstake! Företaget ”Konstsmide” saluför en nioarmad stake i traditionell utformning. och om ett företag gör det finns det förmodligen andra.

Så nu finns det inte längre några argument för mig att undvika den vackra ljusseden i advent.

Så har julen firats genom tiderna

Vintersolståndet
Göran Stålbom | Fabel Förlag

Under årens lopp har många böcker behandlat både jul och tomte. Bildmaterialet är ofta rikt, och i dessa bilder kan man följa hur julfirandet har förändrats och tomten har skiftat gestalt. En av de bättre nutida översikterna av julens långa historia kan man finna i Göran Stålboms bok "Vintersolståndet," som utkom 1994 på Fabel förlag.

Boken är uppdelad i tre huvudavsnitt: "Perspektiv och rötter," "Julen i bondesamhället," samt "Från midvinter till midsommar." På 364 sidor går författaren igenom en lång historia av olika former av kalendariska fester under årets mörka tid. Han beskriver julens historia och bakgrunden till många av dess inslag. För den som vill fördjupa sig i ämnet finns en bibliografi med betydelsefulla avhandlingar.

KLASSIKERNA BLAND BÖCKERNA är Hilding Celanders "Nordisk jul" som utkom1928. Ur detta gedigna arbete öser Göran Stålbom friskt, men som rubrikerna på de tre huvudavsnitten visar, så har han ett vidare perspektiv än bara julen. Andra goda sammanfattningar av julfirandet finner man också i Martin P. Nilssons "Årets folkliga fester" som utkom1936, samt boken "Årets högtider," som är nr. XXII i serien Nordisk Kultur, med Martin P. Nilsson som huvudredaktör.

Göran Stålbom har en mycket respektfull inställning till vår forna sed, och drar sig inte för att ibland föra fram hur seden har förtryckts. Som en skildring av vintermånadernas högtider i forna tider är det en av de bättre böckerna som skrivits för vanliga läsare. Även om den numera sällan ses i bokhandeln, kan man fortfarande finna den i antikvariat.

OM MAN SKALL ge någon negativ kritik, så är det när författaren ibland drar egna förhastade slutsatser. Som när han ger en kommentar om Sigvat Tordarsons berättelse om avvisning, då bönderna i Värmland på senhösten höll alvablot: "Det var tydligen en mycket sluten fest, vars helgd uppenbarligen kunde äventyras genom närvaron av främlingar." Något sådant följer inte alls av sagan.

Sigvat var hirdskald hos Olov den helige under en tid då Olov genom rena terrormetoder tvingade folk att bli kristna i de delar av Skandinavien han behärskade. I Snorres Heimskringla kan man läsa hur Olov lärde människor "rätta seder, och när han fann några, som icke ville lämna hedendomen, drev han några ut ur landet, somliga lät han stympa till händer eller fötter, eller stack ut deras ögon, somliga lät han hänga eller hugga, ingen lät han vara ostraffad, som icke ville tjäna Gud." Att värmlänningarna bara nöjde sig med att inte släppa in hirdskaldens kristna följe visar väl snarast hur föga hämndlystna dom var. Eller, som dom själva sa, att dom var rädda för vreden hos Oden, vår store organisatör av kampen mot kaosmakterna.

LARS-ERIK LÖFGREN

I brytningen mellan hammaren och korset

Hammaren och korset
Martin Perne | Bokförlaget Settern

En historisk roman i brytningstid om folk i Ödmort, trakten kring Kinnekulle, som får en Ingvar färdepräst, i sina bygd. Romanen påvisar förändring och spänningen mellan Forna Seden och det nya Vitekristliga, om synsätt på kvinno- och mansroller och hur dessa förändrades med övergången till kristendom. En intressant detalj är konflikten och skillnaden mellan färdeprästen och en annan präst och hur deras syn på religionen och tro tolkas olika. Jag upplevde handlingen som gripande men språket gav mig ännu mer behållning.

Fyra Dröpner av fem!

PER LUNDBERG

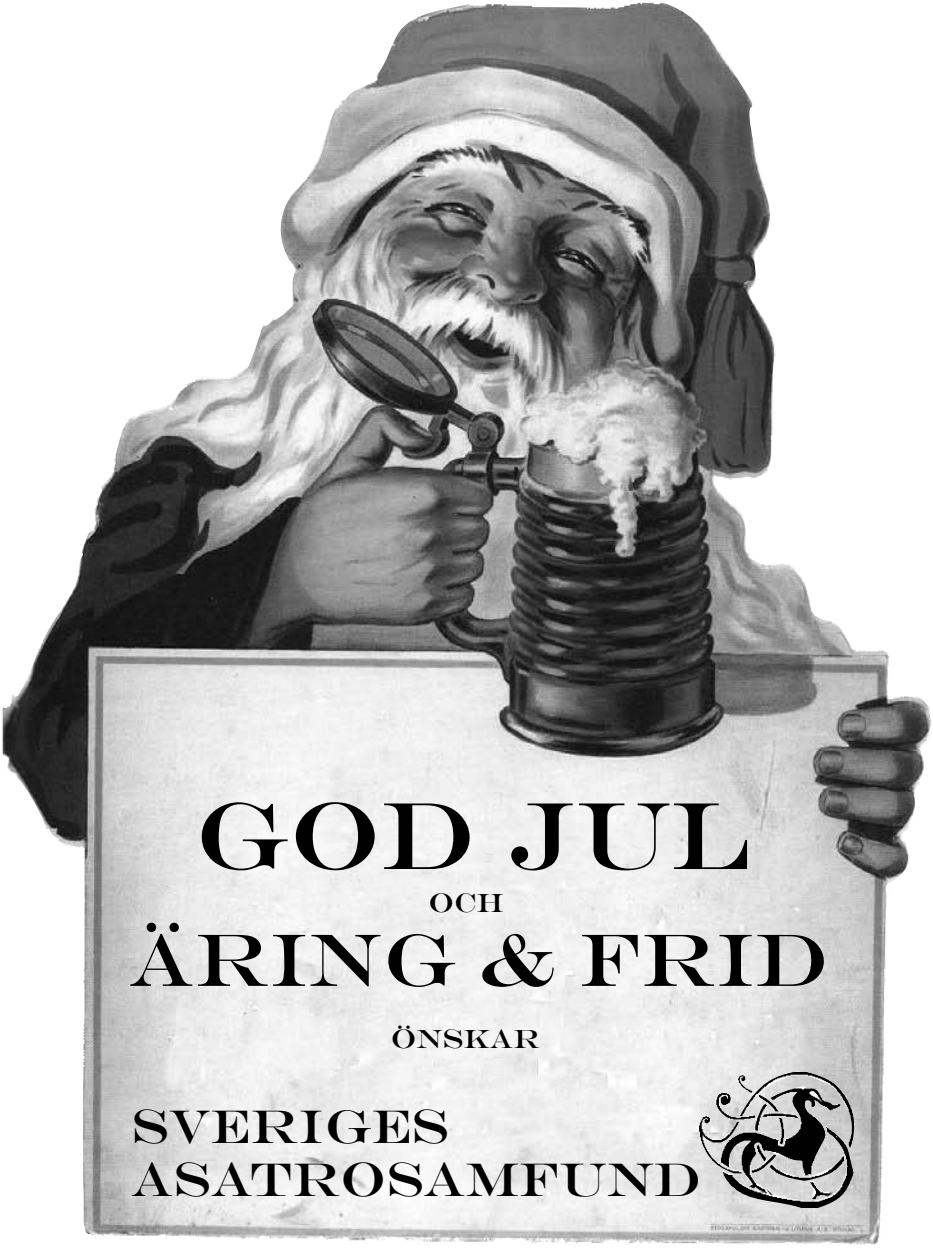

Glöm inte att förnya ditt medlemskap så att du får Mimers källa i brevlådan!